

TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉSI TERV

Nagy-kő és a Bárna-patak forrásterülete (Nógrád vármegye)

1. Természetvédelmi célkitűzések

A kezelési terv elsődleges célja a Nagy-kő térségének geomorfológiai, földtani és tájképi értékeinek hosszú távú megőrzése. Ezzel összhangban kiemelt feladat a Bárna-patak forrásterületének, vízhálózatának és vízminőségének védelme, különös tekintettel a vízbázis-védelmi szempontokra. A természetes és természetközeli élőhelyek – ideértve az erdőket, sziklagyepet, forráslápok és patakmenti élőhelyeket – állapotának fenntartása és szükség szerinti helyreállítása szintén alapvető célkitűzés. A terv biztosítja a védett és közösségi jelentőségű fajok élőhelyeinek megőrzését és javítását, valamint az inváziós fajok visszaszorítását. Emellett hangsúlyt kap a tájképi értékek és a hagyományos tájhasználat megőrzése, továbbá a környezeti szemléletformálás és a fenntartható ökoturizmus feltételeinek kialakítása.

2. Természetvédelmi stratégiák

2.1. Tájvédelem

A tájvédelem keretében elsődleges cél a tájképi értékeket rontó beruházások és beavatkozások korlátozása. Ennek érdekében a fejlesztéseket a tájba illesztés követelményeinek figyelembevételével kell tervezni és engedélyezni. A korábbi tevékenységek által okozott tájsebek, például felhagyott bányák vagy erdészeti károsítások rehabilitációja szükséges. A tájkarakter megőrzése érdekében a területhasználatot a természetvédelmi célokkal összhangban kell szabályozni. A természetközeli állapot fenntartása hosszú távon hozzájárul a terület ökológiai stabilitásához.

2.2. Vízvédelem

A vízvédelem központi eleme a források természetes állapotának megőrzése és a vízháztartás zavartalanságának biztosítása. Ennek érdekében biztosítani kell az ökológiai vízmennyiséget, valamint meg kell akadályozni a vízfolyások és források szennyeződését. A mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és turisztikai tevékenységek során különös figyelmet kell fordítani a vízminőség megóvására. A korábban befoglalt forrásokat felül kell vizsgálni, és indokolt esetben természetközeli állapotba kell visszaállítani. A vízhez kötődő élőhelyek védelme kulcsfontosságú a teljes ökoszisztéma működése szempontjából.

2.3. Élőhelyvédelem

Az élőhelyvédelem célja a természetközeli állapotú élőhelyek fenntartása és fejlesztése. Ennek keretében elő kell segíteni a természetes erdőszerkezet kialakulását és a holtfa mennyiségének

növelését, ami számos faj számára létfontosságú. A vizes élőhelyek rekonstrukciója és megőrzése kiemelt jelentőségű feladat. A gyepek esetében a hagyományos kezelési módok, például kaszálás vagy legeltetés alkalmazása szükséges. A kezelések során figyelembe kell venni az élőhelyek mozaikosságának megőrzését.

2.4. Fajvédelem

A fajvédelem során a kulcsfontosságú fajok élőhelyeinek megőrzése és zavartalanságuk biztosítása a fő cél. Külön figyelmet kell fordítani a patakhoz kötődő fajokra, valamint a denevérekre és madarakra. Az érzékeny időszakokban, például költési és szaporodási időszakban a zavarás minimalizálása elengedhetetlen. A fajok állományának nyomon követése rendszeres monitoringgal biztosítandó. A beavatkozásokat a fajok ökológiai igényeihez kell igazítani.

2.5. Inváziós fajok elleni védekezés

Az inváziós fajok visszaszorítása érdekében elsősorban mechanikai módszereket kell alkalmazni, szükség esetén célzott vegyszeres kezeléssel kiegészítve. A beavatkozásokat körültekintően, a vízbázis védelmének figyelembevételével kell végrehajtani. Fontos a korai felismerés és a gyors reagálás az újonnan megjelenő fajok esetében. A hatékony védekezés alapja a rendszeres monitoring és adatgyűjtés. A cél az őshonos fajokból álló élőközösségek helyreállítása.

2.6. Fenntartható területhasználat

A területhasználatot a természetvédelmi célokkal összhangban kell szabályozni. A természetkímélő erdőgazdálkodás alkalmazása elengedhetetlen, különös tekintettel a folyamatos erdőborítás biztosítására. Az extenzív mezőgazdasági tevékenységek támogatása hozzájárul a hagyományos tájhasználat fenntartásához. A vízvédelmi szempontból érzékeny területeken a használatot korlátozni szükséges. A gazdálkodási formák kialakításánál a hosszú távú ökológiai fenntarthatóságot kell szem előtt tartani.

2.7. Látogatás és turizmus szabályozása

A látogatás szabályozása során biztosítani kell a természeti értékek védelmét és a fenntartható használatot. A turistautakat kijelölve és karbantartva kell fenntartani, ezzel csökkentve a taposási károkat. Az érzékeny élőhelyeken a látogatást szükség esetén korlátozni kell. Tanösvények kialakításával lehetőség nyílik a szemléletformálásra és az értékek bemutatására. A turizmus fejlesztése csak a természetvédelmi célokkal összhangban történhet.

3. Természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

3.1. Földtani és vízföldtani értékek védelme

A területen a földtani és vízföldtani értékek védelme érdekében új bányatelek nem létesíthető, és a meglévő képződmények bolygatása tilos. A Nagy-kő sziklaképződményeinek megőrzése kiemelt jelentőségű, ezért minden károsító tevékenységet meg kell akadályozni. A források befoglalása kizárólag természetvédelmi engedéllyel történhet, és a vízhozam csökkentésével járó beavatkozások nem engedélyezhetők. A források környezetében legalább 25 méteres védőzónát kell biztosítani. Ezek az intézkedések a vízháztartás és az élőhelyek védelmét szolgálják.

3.2. Vizes élőhelyek kezelése

A Bárna-patak természetes mederformáinak megőrzése alapvető követelmény. A mederkotrás csak indokolt esetben és természetvédelmi engedéllyel végezhető. Haltelepítés kizárólag őshonos fajokkal történhet, az ökológiai egyensúly fenntartása érdekében. A vízfolyások hosszanti átjárhatóságát biztosítani kell. A beavatkozások során a természetes folyamatok elsődlegességét kell figyelembe venni.

3.3. Erdőgazdálkodás

Az erdőgazdálkodás során biztosítani kell a folyamatos erdőborítást és kerülni kell a tarvágás alkalmazását. Az őshonos fafajok arányát növelni szükséges, elősegítve a természetes erdőszerkezet kialakulását. A holtfa visszahagyása fontos élőhelyi elem, ezért annak mennyiségét növelni kell. Az inváziós fafajokat fokozatosan vissza kell szorítani. A gazdálkodásnak a természetvédelmi célokhoz kell igazodnia.

3.4. Gyeppek és nyílt élőhelyek

A gyeppek fenntartása kaszálással vagy legeltetéssel biztosítható. A kezelések során mozaikos struktúrát kell kialakítani, amely lehetővé teszi a fajgazdagság megőrzését. A kezeletlen foltok meghagyása fontos ökológiai szempont. A száruzás alkalmazását korlátozni kell. A cél a természetes állapothoz közeli gyepstruktúra fenntartása.

3.5. Fajvédelem

A fajvédelem keretében biztosítani kell a fészkelő madarak számára szükséges védőtávolságokat. A denevérek élőhelyeinek megőrzése érdekében kerülni kell a zavaró tevékenységeket. A patakhoz kötődő fajok élőhelyeinek zavartalanságát fenn kell tartani. A szaporodási időszakokban különösen szigorú korlátozásokat kell alkalmazni. A fajok megőrzése érdekében szükség esetén aktív beavatkozásokat kell végezni.

3.6. Területhasználat

A területen tilos a hulladéklerakás és a környezetkárosító tevékenységek végzése. Az off-road járműhasználat nem engedélyezhető, mivel jelentős károkat okozhat az élőhelyekben. Új építmények csak a tájba illesztve létesíthetők. A vegyszerhasználatot a vízvédelmi szempontok figyelembevételével korlátozni kell. A területhasználat minden formáját a természetvédelmi célokhoz kell igazítani.

3.7. Vadgazdálkodás

A vadgazdálkodás során a vadállományt a természetes eltartóképességhez kell igazítani. Az etetést korlátozni szükséges a természetes viselkedés fenntartása érdekében. A vadkárrelhárító létesítmények elhelyezését szabályozni kell. A vadgazdálkodási tevékenységek nem veszélyeztethetik az élőhelyeket. A kezelést a természetvédelmi célokkal összhangban kell végezni.

3.8. Látogatás és turizmus

A látogatók számára kijelölt útvonalak használata kötelező. A rendezvények létszámát korlátozni kell a terhelés csökkentése érdekében. Az érzékeny élőhelyeken a tartózkodást korlátozni szükséges. A sziklamászás csak kijelölt helyeken engedélyezhető. A szabályozás célja a természeti értékek megóvása.

3.9. Kutatás és monitoring

A kutatási tevékenységek engedélykötelesek, és csak a természetvédelmi célokkal összhangban végezhetők. Rendszeres élőhely- és fajmonitoring szükséges a változások nyomon követésére. A vízminőség folyamatos vizsgálata elengedhetetlen. Az adatgyűjtés eredményeit a kezelési döntések során fel kell használni. A monitoring biztosítja a kezelési intézkedések hatékonyságának értékelését.

4. Természetvédelmi kezelés eszközei

A természetvédelmi kezelés eszköztárát a hazai jogszabályi korlátozások, és a helyi önkormányzati rendelet határozzák meg. Az aktív élőhelykezelési beavatkozások lehetővé teszik a degradált területek helyreállítását. A monitoring és adatgyűjtés biztosítja a kezelési intézkedések megalapozottságát. A környezeti nevelés hozzájárul a társadalmi elfogadottság növeléséhez. Az önkormányzattal és a gazdálkodókkal való együttműködés elengedhetetlen a célok eléréséhez.

5. Zónarendszer

A terület kezelése zónarendszerben történik, amely biztosítja a különböző érzékenyséű területek differenciált védelmét. A magterületeken – ideértve a forrásokat, sziklagyepeket és

természetes erdőket – szigorú védelem szükséges. A pufferzónában korlátozott gazdálkodás engedélyezhető, amely nem veszélyezteti a magterületeket. A használati zónában a turizmus és bemutatás szabályozott keretek között valósulhat meg. A zónák közötti átmenetek biztosítják az ökológiai kapcsolatok fennmaradását. A rendszer célja a hosszú távú természetvédelmi hatékonyság biztosítása.

6. A terület lehatárolása és jogi státusza

A tervezési terület magában foglalja a Nagy-kő bazaltkibúvását és annak közvetlen környezetét, továbbá a Bárna-patak forrásvidékét, valamint az ezekhez kapcsolódó erdő- és gyepterületeket. A terület egységes ökológiai rendszert alkot, amelyben a földtani, vízföldtani és élőhelyi elemek szoros kapcsolatban állnak egymással. Földrajzi elhelyezkedését tekintve a Karancs–Medves Tájvédelmi Körzet pufferterületében, illetve annak közvetlen szomszédságában található. A terület egy része helyi jelentőségű védett természeti területnek minősül a Bárna Község Önkormányzatának rendelete alapján. Ez a kettős – országos jelentőségű védett területhez kapcsolódó és helyi védelem alatt álló – státusz indokolja az egységes, komplex kezelési megközelítés alkalmazását.

7. Védettségi kategória meghatározása

7.1. Jogszabályi háttér

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény meghatározza a védett természeti területek alapvető kategóriáit, amelyek közé a nemzeti park, a tájvédelmi körzet, a természetvédelmi terület és a természeti emlék tartozik. Ezek a kategóriák eltérő léptékű és jellegű természeti értékek védelmét szolgálják. Helyi jelentőségű védelem esetén a fenti kategóriák tartalmilag megfelelő, települési szinten alkalmazott megfelelői használhatók. A besorolás során figyelembe kell venni az adott terület kiterjedését, természetességi állapotát és az ott előforduló értékek jellegét. A jogszabályi keret biztosítja, hogy a védelem mértéke és eszközei arányban álljanak a megőrzendő értékek jelentőségével.

7.2. Javasolt besorolás

Nagy-kő

A Nagy-kő területe helyi jelentőségű védett természeti területként, természeti emlék jelleggel sorolható be. A terület egyedi földtani képződménye, a bazaltkúp és a hozzá kapcsolódó sziklakibúvás kiemelkedő tájképi és tudományos értéket képvisel. Kis kiterjedése ellenére jelentős természetvédelmi értéket hordoz, különösen a reliktum jellegű növényzet jelenléte miatt. Az ilyen típusú, egyedi és jól lehatárolható objektumok megfelelnek a természeti emlék kategória kritériumainak. A védelem célja ezen értékek zavartalanságának biztosítása és hosszú távú megőrzése.

Bárna-patak forrásterülete

A Bárna-patak forrásterülete helyi jelentőségű védett természeti területként, természetvédelmi terület jelleggel sorolható be. A terület összetett élőhelyrendszert foglal magában, amelyben a források, a patakmeder, az égerligetek és a környező erdők egymással szoros ökológiai kapcsolatban állnak. Több élőhelytípus és faj közössége található meg itt, ami indokolja a komplex kezelési megközelítést. A terület kiemelt vízvédelmi és ökológiai funkcióval rendelkezik, különösen a felszíni és felszín alatti vizek védelme szempontjából. Ezek a jellemzők a természetvédelmi terület kategóriának való megfelelést támasztják alá.

Összefoglaló besorolás

Területrész	Javasolt kategória
Nagy-kő	természeti emlék
Bárna-patak forrásvidék	természetvédelmi terület
Teljes rendszer	komplex helyi védett terület

8. Természetvédelmi célkitűzések

- földtani értékek (bazaltkúp) megőrzése
- források és vízhálózat védelme
- élőhelyek természetességének fenntartása
- védett fajok állományának megőrzése
- inváziós fajok visszaszorítása
- tájképi értékek megőrzése

9. Jelentős fajok jegyzéke

9.1. Biztosan dokumentált növényfajok

- északi fodorka (*Asplenium septentrionale*)
- bogláros szellőrózsa (*Anemone ranunculoides*)
- mogyorós hólyagfa (*Staphylea pinnata*)
- homoki vértő (*Onosma arenarium*)
- magas csukóka (*Scutellaria altissima*)
- piros madársisak (*Cephalanthera rubra*)
- kunkorgó árvalányhaj (*Stipa capillata*)
- hegyi árvalányhaj (*Stipa pennata*)
- élesmosófű (*Chrysopogon gryllus*)

9.2. Valószínűsíthető / célfajok

9.2.1 Növények

- leánykökörccsin (*Pulsatilla grandis*)
- fekete kökörccsin (*Pulsatilla nigricans*)
- majomkosbor (*Orchis simia*)
- sárga kövirózsa (*Sempervivum marmoreum*)

9.2.2 Állatok

a) Kétéltűek

- barna varangy (*Bufo bufo*)
- erdei béka (*Rana dalmatina*)
- zöld levelibéka (*Hyla arborea*)

b) Denevérek

- kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*)
- nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*)

c) Madarak

- fekete gólya (*Ciconia nigra*)
- darázsölyv (*Pernis apivorus*)
- kígyászölyv (*Circaetus gallicus*)
- uhu (*Bubo bubo*)

10. Összegzés

A kezelési terv célja, hogy a Nagy-kő és a Bárna-patak forrásterülete esetében a vízbázisvédelem, az élőhelyvédelem és a tájvédelem egységes rendszerben valósuljon meg. A beavatkozások a jogszabályi előírásokkal összhangban történnek. A tervezés során figyelembe vett szakmai elvek a természetes folyamatok elsődlegességét hangsúlyozzák. A kezelés hosszú távon biztosítja a terület ökológiai stabilitását.